Alınteri
22(B) – 2012
34-44
ISSN:1307-3311

Tarım Sektörünün Ülke Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Ahmet Semih UZUNDUMLU

Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Erzurum
e-posta: asuzsemi@atauni.edu.tr

Geliş Tarihi/Received:13.08.2011

Özet: Bu çalışmada ikincil (TÜİK) verilerden yararlanılarak, Türkiye'de tarım sektörünün son 15 yıldaki değişimi dikkate alınmıştır. Makalede, tarımın, toplumun gıda gereksinimini sağlaması, sanayi sektörüne hammadde temin etmesi, ihracata olan katkısı ve yarattığı istihdam olanakları irdelenmeye çalışılmıştır. Son yıllarda kırsal nüfus çok büyük azalma göstermiş, bu göç kent nüfusunda büyük artışlara neden olmuştur. Üretici insanlar, kent hayatında tüketici durumuna gelmişlerdir. Tarım sektörünün ülke ekonomisindeki nispi önemi her geçen gün azalırken, hizmetler sektörünün nispi önemi ise artmıştır. Türkiye geçmişte tarımsal ürünler bakımından kendine yeten birkaç ülkeden biri iken günümüzde bazı ürünlerde ithalatçı konumuna gelmiştir. Sonuç olarak Türkiye tarımsal ürünlerde kendine yetecek ve tarıma dayalı sanayi ürünlerde AB gibi gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek kalitede ürünler üretmeli bunun için politikalar geliştirmelidir.

Anahtar Kelimeler: Tarım, GSM, GSYİH, İhracat

The Significance and Position of Agricultural Sector in the Country's Economy

Abstract: In this study, the change within Turkey's agricultural sector in the past 15 years was analyzed by making use of secondary data (TÜİK).The aim of the present paper is to analyze how agriculture meets the society's food needs, provides raw material to the industry sector, contributes to export and creates employment opportunities. In the recent years, the rural population has decreased dramatically, which has resulted in an increase in the urban population. Productive people have become consumers in the urban life. The relative importance of agricultural sector in the country's economy has decreased while the relative importance of the services sector has increased. Although Turkey was one of the countries which met its agricultural needs on its own, now it has become an importer of some products. Consequently, Turkey should produce high quality products which can meet its own needs and compete with developed countries such as the EU and produce policies to this end.

Key words: Agriculture, GDP, GNP, Export

Alınteri
22 (B) – 2012
34-44
ISSN:1307-3311

1.GİRİŞ

Toprak ve tohum kullanarak bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi ve bunların çeşitli aşamalarda değerlendirilmesine tarım denilmektedir. Daha geniş bir ifadeyle, insanın beslenmesi için gerekli hayvansal ve bitkisel ürünler elde etmek amacıyla belirli bir biyolojik ve sosyo ekonomik ortamda girişilen etkinlikler tarım olarak adlandırılmaktadır. Tarım, günümüzde dünyanın en önemli stratejik sektörlerinden birisidir. Önümüzdeki yıllarda dünya nüfus artışının gelişmekte olan ülkelerde çok fazla olacağı, dünya genelinde beslenme alışkanlıklarının değişeceği, yeni teknolojilerinin ortaya konulacağı ve gelişmiş ülkelerde giderek doğal gıdalara dönüş ile gelişmekte olan ülkelerde ise genetiği değiştirilmiş gıdaların savaşı olacağı beklenmektedir (Hekimoğlu ve Altındeğer, 2006).

Tarımın ülke ekonomisine katkısı değişik şekillerde olmakta bunlar, nüfus katkısı, işgücü katkısı, toplumun beslenmesine olan katkısı, tarımın sanayiye olan katkısı, tarımın GSYİH'ya katkısı ve tarımın dış ticarete olan katkısıdır. Bu çalışmada, tarım sektörünün Türkiye ekonomisine olan önemli katkılarından bahsedilecektir.

Nüfus Katkısı

Nüfus, belirli bir zamanda bir bölgede yaşayan birey sayısıdır. Bireylerin eğitimi onların niteliğini etkilerken, nüfusun niteliği de üretimi önemli derecede etkilemektedir. Nüfus hem bütün sektörler için işgücünün kaynağını oluşturmakta, hem de çeşitli sektörlerin ürettikleri mal ve hizmetlere talep oluşturmaktadır (Kıral, 1998; Kıral ve Akder, 2000).

1927 yılında toplam nüfusun %75,8'ini oluşturan kırsal nüfus, 2010 yılında %23,74'e düşmüştür. Kent nüfusu olarak nitelenen il ve ilçe merkezleri nüfusu ise aynı dönemde %24,2'den %76,26'ya yükselmiştir. Türkiye'de kırsal kesimden kentlere olan hızlı göçle birlikte ilk kez 1975'den sonra kırsal nüfus mutlak olarak azalmaya başlamış ve 2010'da kentsel nüfus nispi olarak en yüksek düzeye yükselmiştir. 31 Aralık 2010 tarihi itibariyle Türkiye nüfusu yaklaşık 73,7 milyon kişiye ulaşmış olup, bunun %76,26'sı kentlerde ve 23,74'ü kırsal kesimlerde yaşamaktadır. Ayrıca tarım kesimindeki işletme sayısı 1980 yılında 3,5 milyon, 1990 yılında ise 3,9 milyona çıkmış ve 2001 tarım sayımında 3,1 milyona düşmüştür. Buda gösteriyor ki kırsal alandaki işletmeler 6-7 kişilik bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 1. Yıllar İtibari ile Türkiye Nüfusu

Sayım Yılları	Toplam Nüfus	Kırsal Nüfus	Kırsal Nüfus Oranı (%)	Kentsel Nüfus	Kentsel Nüfus Oranı (%)
1927	13.648.270	10.342.391	75,80	3.305.879	24,20
1935	16.158.018	12.355.376	76,50	3.802.642	23,50
1940	17.820.950	13.474.701	75,60	4.346.249	24,40
1945	18.790.174	14.103.072	75,10	4.687.102	24,90
1950	20.947.188	15.702.851	75,00	5.244.337	25,00
1955	24.064.763	17.137.420	71,20	6.927.343	28,80
1960	27.754.820	18.895.089	68,10	8.859.731	31,90
1965	31.391.421	20.585.604	65,60	10.805.817	34,40
1970	35.605.176	21.914.075	61,60	13.691.101	38,40
1975	40.347.719	23.478.651	58,20	16.869.068	41,80
1980	44.736.957	25.091.950	56,10	19.645.007	43,90
1985	50.664.458	23.798.701	47,00	26.865.757	53,00
1990	56.473.035	23.146.684	41,00	33.326.351	59,00
2000	67.803.927	23.797.653	35,10	44.006.274	64,90
2005	72.065.000	23.518.000	32,40	48.547.000	67,60
2010	73.722.988	17.500.632	23,74	56.222.356	76,26

Kaynak : İnan, 1998, Anonim, 2011.

Alınteri
22 (B) – 2012
34-44
ISSN:1307-3311

İşgücü Katkısı

Tarım sektörü Türkiye ekonomisine istihdam yönüyle önemli bir katkı sağlamaktadır. Ancak, bu katkı yıllar geçtikçe azalmaktadır. Nitekim 1970'li yıllarda tarım sektörünün istihdamdaki payı %67,7'den, 2000 yılında %35,2'ye ve 2010'da %24,1'e gerilemiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Ekonomik Yönden Aktif Nüfusun Sektörlere Dağılışı(%)

Sektörler	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Tarım	67,7	67,3	60,0	59,0	53,7	46,8	35,2	29,5	24,1
Sanayi	12,1	12,1	15,5	14,9	17,5	15,2	24,3	19,4	20,7
Hizmetler	20,2	20,6	24,5	26,1	28,8	38,0	40,5	51,1	55,2

Kaynak: Anonim,1980, Anonim,1990, Anonim,1999, Anonim,2003, Anonim, 2007, Anonim, 2010 ve Anonim, 2011.

Aslında ekonomik gelişme sürecinde arzu edilen eğilim de tarım sektörünün istihdama katkısının azalmasıdır. Burada önemli olan husus tarım sektörünün işgücüne yaptığı katkının niteliği ve tarım dışı sektörlerde yaratılan yeni istihdam olanaklarıdır. Aksi halde, göç olgusu kentlerde sosyal ve ekonomik ciddi sorunlara neden olabilmektedir. Burada dikkate alınması gereken unsur tarımdaki istihdamın büyük bir kısmı sanayi ve hizmetler sektörüne kaymıştır. Sanayideki payın artması kalkınmayı tetikleyecektir.

Tablo 3. Türkiye'de İşgücü Piyasası (15+Yaş, Bin kişi)

İşgücü Piyasası	1995 Yılı	2000 Yılı	2005 Yılı	2010 Yılı
a.İşgücü	22.673	23.078	24.565	25.505
b.İstihdam	21.106	21.581	22.046	22.461
c.İşsiz Sayısı (a-b)	1.567	1.497	2.520	3.044
d.İşsizlik Oranı (%) ((c/a)*100)	6,9	6,4	10,3	11,9
e.Eksik İstihdam	1.512	1.591	845	752
f.Eksik İstihdam Oranı (%) ((e/b)*100)	7,1	7,3	3,4	3,3
g.Atıl İşgücü Oranı (%) (d+f)	14,0	13,4	13,7	15,2
h.Tarım Dışı İşsizlik Oranı	10,3	10,8	13,6	14,7

Kaynak: Anonim,1997, Anonim,2003, Anonim, 2007, Anonim, 2010 ve Anonim, 2011.

Tablo 3'ten de görüldüğü gibi Türkiye'de 2010 yılında işgücü 25,5 milyon kişi olup bunun 22,5 milyonu istihdam edilirken işsizlerin sayısı 3,0 milyondur. Aynı yıl tüm sektörler itibari ile işsizlerin oranı %11,9 iken tarım dışı işsizlerin oranı %14,7'dir. Buradan tarımdaki işsizlik oranının toplam işsizlik oranından düşük olduğu görülmektedir.

Tarımda çalışma şartları farklı olduğundan işsizlik oranı düşüktür. Türkiye'de yıllar geçtikçe kırsal kesimden kentlere emek göçü giderek artmakta bu göçle gelen emeğe yeterince istihdam sağlayacak yapısal ve sektörel gelişme sağlanamadığı için kentlerde plansız gelişmede, işsizlikte ve hırsızlıkta artışlara neden olmuştur (Pazarlıoğlu, 2007). Kırsal kesimden kentlere hızlı bir göç olmasına rağmen, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'nin tarımında büyük bir nüfus istihdam edilmektedir.

Toplumun Beslenmesine Olan Katkısı

Türkiye, gerek coğrafi gerekse iklimi bakımından çok çeşitli tarımsal ürünlerin yetiştirilmesine elverişli ülkelerden birisidir.

1.Bitkisel Üretim

2001 genel tarım sayımı sonuçlarına göre, Türkiye'de mevcut tarım işletmelerinin %67,4'ünde bitkisel ve hayvansal üretim birlikte yapılırken, sadece hayvansal üretim yapan işletmelerin oranı %2,4'tür. Türkiye'nin 2006 yılı gayrisafi milli hasılası (GSMH) içinde

Alınteri
22 (B) – 2012
34-44
ISSN:1307-3311

tarımsal üretimin payı %10,3'tür. Ayrıca toplam tarımsal üretim değeri içerisinde hayvansal üretimin payı %31,0 olarak tespit edilmiştir (Saçlı, 2007). Türkiye'de 2010 yılı itibari ile 16,3 milyon ha toplam tarım arazisinin %67'sini tahıllar ve diğer bitkisel ürünler oluştururken, %17,4'ünü nadas arazi, %3,3'ünü sebze bahçeleri ve % 12,5'ini meyve içecek ve baharat bitkiler oluşturmaktadır. Türkiye'de yetiştirilen önemli hububat ve baklagillerin ekiliş alanları, üretim miktarları ve dekara verimleri Tablo 4'de gösterilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi Türkiye'de 1995, 2000, 2005 ve 2010 yılları karşılaştırıldığında hububat ve baklagil ürünleri üretiminde yıllar içinde dalgalanmalar gözlenmekle beraber 2010 yılında 1995 ve 2000 yıllarına göre genelde üretimde artış olurken 2005 yılına göre genelde bir azalış olmuştur. 2010 yılında 1995, 2000 ve 2005 yıllarına göre verimde sadece arpa için 2005 yılında bir azalış olurken diğer tüm ürünlerin verimi artmıştır.

Tablo 4. Bazı Hububat ve Baklagil Bitkilerinin Ekim Alanı, Üretim ve Verim Durumu

	Üretim Yapılan Alan (1000 dekar)							
Yıllar	**Buğday**	**Arpa**	**Çeltik**	**Mısır**	**K.Mercimek**	**Fasulye**	**Nohut**	**Bezelye**
1995	94.000	35.250	500	5.150	4.750	1.700	7.450	16
2000	94.000	36.290	580	5.550	4.200	1.760	6.360	13,3
2005	72.500	33.000	850	6.000	6.000	1.412	5.578	14
2010	67.600	27.929	990	5.940	5.940	1.034	4.557	11,8
	Toplam Üretim (1000 Ton)							
1995	18.000	7.500	250	1.900	515	225	730	3,9
2000	21.000	8.000	350	2.300	280	230	548	3,1
2005	17.000	8.600	600	4.200	520	210	600	3,6
2010	16.210	6.640	860	4.310	422	212,5	531	3,2
	Verim (Kg/dekar)							
1995	191	213	500	373	111	132	98	244
2000	223	227	605	416	75	131	88	233
2005	235	262	707	700	135	149	108	257
2010	241	240	869	726	200	206	119	277

Kaynak : Anonim, 2011.

Tablo 5. Bazı Endüstri Bitkilerinin Ekiliş Alanı, Üretim ve Verim Durumu

	Üretim Yapılan Alan (1000 dekar)				
Yıllar	**Pamuk**	**Tütün**	**Ş.Pancarı**	**Ayçiçeği**	**Patates**
1995	7.567	2.099	3.122	5.850	2.000
2000	6.542	2.366	4.100	5.420	2.050
2005	5.469	1.853	3.358	4.900	1.528
2010	4.807	810	3.292	5.514	1.389
	Toplam Üretim (1000 Ton)				
1995	2.223	204	11.170	900	4.750
2000	2.261	200	18.821	800	5.370
2005	2.240	135	15.181	865	4.060
2010	2.150	55	17.942	1.170	4.513
	Verim (kg/dekar)				
1995	294	97	3.610	154	2.375
2000	346	85	4.611	148	2.620
2005	410	73	4.524	177	2.672
2010	448	68	5.459	212	3.251

Kaynak : Anonim, 2011.

Alınteri
22 (B) – 2012
34-44
ISSN:1307-3311

Endüstri bitkileri üretiminde son yıllarda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Özellikle pamuk, patates ve ayçiçeği üretiminde yeni çeşitlerin üretime alınması ve tarım teknolojisindeki gelişmelerle verimde büyük artışlar sağlanmıştır. Tablodan görüldüğü gibi Türkiye'de 1995, 2000, 2005 ve 2010 yılları karşılaştırıldığında üretim alanı genelde azalırken tütün, ayçiçeği ve şeker pancarı dışında tüm ürünlerde verim sürekli artmıştır (Tablo 5).

2. Hayvansal Üretim

Türkiye'de yıllar itibari ile ortalama sığır mevcudu yaklaşık 10 milyondur. Sığır mevcudunun 1995'te 1,7 milyonunu kültür ırkı sığırlar oluşturmaktadır. Son on beş yıllık dönemde yerli sığır mevcudu yaklaşık 3 milyon azalırken kültür ırkı sayısı 2 milyon artmış ve melez sayısında önemli bir değişiklik olmamıştır.

Tablo 6. Büyükbaş Hayvan Sayıları ve Üretim Miktarları

Üretimi Yapılan Büyükbaş Hayvan Irkları (1000 Baş)					
Yıllar	**Sığır**	**Kültür**	**Kültür Melezi**	**Yerli**	**Manda**
1995	11.789	1.702	4.776	5.311	255
2000	10.761	1.806	4.738	4.217	146
2005	10.768	2.355	4.538	3.634	104
2009	10.724	3.724	4.406	2.594	87
Toplam Süt Üretimi (1000 Ton)					
1995	9.275	2.581	4.751	1.942	114
2000	8.732	2.639	4.591	1.501	67
2005	10.025	3.596	4.646	1.783	38
2009	11.683	5.713	4.586	1.284	32
Toplam Et Üretimi (Ton)					
1995	292.447	37.634	164.036	90.777	6.094
2000	354.636	58.534	154.377	141.725	4.047
2005	321.681	86.070	151.432	84.179	1.577
2009	325.286	130.340*	135.398*	59.548*	1.005

Kaynak : Anonim, 2011. *****tahmini değerlerdir.

Türkiye'de 1995-2009 yılları arasında toplam sığır sütü üretimi kültür ırkındaki artış sayesinde yaklaşık 9 milyon tondan 11,5 milyon tona yükselmiştir. Bu on beş yılsonunda et üretimi de kültür ırkındaki artış nedeniyle 292 bin tondan, 325 bin tona yükselmiştir. Yerlide ise 1995 yılına göre 2009 yılında süt üretimi azalırken et üretiminde nerdeyse aynı üretim gerçekleşmiştir. Buda yerli ırklarda da verimin artığını göstermektedir. Manda sayısı her geçen yıl azaldığından elde edilen et ve süt miktarı 2009'da en düşük seviyede olmuştur.

2010 yılında 780 000 ton kırmızı et üretilmiş ve 160 000 ton kırmızı et ithal edilmiştir (Anonim, 2011). Fakat bir tarım ülkesi olan Türkiye'nin bu kadar kısa süre içerisinde hayvancılıkta kendine yeterli olmaması yanlış hükümet politikalarından kaynaklanmıştır.

Alınteri
22 (B) – 2012
34-44
ISSN:1307-3311

Tablo 7. Küçükbaş Hayvan Sayıları ve Üretim Miktarları

Üretimi Yapılan Küçükbaş Hayvan Irkları (1000 Baş)						
Yıllar	**Koyun**	**Merinos**	**Yerli**	**Keçi**	**Kıl Keçisi**	**Tiftik Keçisi**
1995	33.791	806	32.985	9.111	8.397	714
2000	28.492	773	27.719	7.201	6.828	373
2005	25.617	752	24.552	6.644	6.434	233
2009	21.749	1.027	20.722	5.128	4.981	147
Toplam Süt Üretimi (Ton)						
1995	934.500	16.005	918.495	277.207	269.670	7.537
2000	774.379	14.504	759.875	220.211	216.328	3.883
2005	794.681	17.296	777.385	253.759	250.594	3.165
2009	734.219	21.435	712.784	192.210	190.286	1.924
Toplam Et Üretimi (Ton)						
1995	102.115	0	102.115	14.124	13.637	487
2000	111.139	0	111.139	21.395	20.932	463
2005	73.743	0	73.743	12.390	12.006	384
2009	72.330	0	72.330*	14.133*	14.077*	56

Kaynak : Anonim, 2011. *****tahmini değerlerdir.

Türkiye'de koyun mevcudu yaklaşık 21,5 milyon ve keçi mevcudu 5,1 milyondur. Türkiye'de yıllar itibari ile koyun ve keçi mevcudu giderek azalmıştır. 2009 yılı itibari ile koyun mevcudunun yaklaşık %97'sini yerli koyunlar ve keçi mevcudunun %97'sini kıl keçisi oluşturmaktadır. Et ve süt üretimi de 1995'e göre 2009'da ya çok az miktarda artmış yada azalmıştır.

Tarımın Sanayiye Olan Katkısı

Her ülkenin sanayi sektörünün bir bölümünün hammaddesi tarım sektöründen sağlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, tarım sektörü tarıma dayalı sanayilerin gelişmesinde önemli sektörlerden biridir. Tarımdan geçimini sağlayan nüfus bir yandan tarıma dayalı sanayilere hammadde sağlarken diğer taraftan diğer sektörlerde üretilen mal ve hizmetlere talep oluştururlar. Dolayısıyla, tarım ve sanayi sektörleri birbirleri ile etkileşim içerisinde olan sektörlerdir. Sektörler arasındaki kaynaşma artıkça sektörlerdeki gelişmeye paralel olarak kalkınma sağlanmaktadır.

Türkiye'de tarımsal hammaddeleri işleyen sanayi dalları imalat sanayi içerisinde yer alan gıda sanayi ve dokuma sanayi olmak üzere iki ana gruptan oluşmaktadır. Gıda sanayinin alt dalları olarak; şeker, bitkisel yağ, un, konserve, süt, et ve içki sanayi sayılabilir. Dokuma sanayi ise pamuk ipliği, yün ipliği, pamuklu ve yünlü dokuma alt dallarından oluşmaktadır (Tufan, 1997).

Tablo 8'de gıda ve dokuma sanayinden seçilen bazı ürünlerin üretimindeki 15 yıllık değişimler verilmiştir. Türkiye'de 1995 yılında küp şeker üretimi 1,3 milyon tondan, 2000 yılında 2,3 milyon tona, 2005 yılında 1,9 milyon tona ve 2010 yılında 2,7 milyon tona yükselmiştir. 2010 yılındaki üretim 1995 yılına göre 2 kattan biraz daha fazla olmuştur. Aynı dönem içerisinde Türkiye nüfusu 60 milyon kişiden 70 milyon kişiye yükselmiştir. Yani nüfus artışına göre küp şeker artışı daha fazla olmuştur. 1995 yılında un üretimi 1,4 milyon tondan 2010 yılında 4,5 milyon tona yükselmiştir. 2010 yılındaki un üretimi 1995 yılındaki üretimin yaklaşık üç katı olmuştur. Margarin üretimi çok fazla değişiklik göstermeyip yıllık ortalama 0,5-0,6 milyon ton civarında üretilmektedir. Ayçiçeği yağı 1995 yılında 0,4 milyon tondan 2000 yılında 0,3 milyon tona ve 2005 yılında 0,24 milyon tona düşerken 2010

yılında 0,9 milyon tona yükselmiştir. Zeytin yağı üretimi 1995 yılında 30 bin tondan, 2000 yılında 20,5 bin tona düşerken, 2005 yılında 59,4 bin tona yükselmiş ve 2010 yılında 47,8 bin tona düşmüştür. Rakı üretimi 1995 yılında 66,5milyon tondan 2010 yılında 48,6 milyon tona düşmüştür. Aynı periyot içerisinde bira üretimi 694 milyon tondan 1 milyar tona yükselmiştir.

Tablo 8. Gıda ve Dokuma Sanayinden Seçilen Bazı Ürünlerin Üretimindeki Gelişmeler

Gıda Sanayi Ürünleri(ton)	**1995**	**2000**	**2005**	**2010**
Şeker	1.289.555	2.272.501	1.927.903	2.729.645
Un	1.436.078	1.950.142	2.297.041	4.459.989
Margarin	535.255	486.903	625.544	599.678
Ayçiçeği Yağı	418.801	277.293	240.120	891.866
Zeytin Yağı	30.113	20.483	59.461	47.810
Rakı (1000 Lt)	66.548	68.556	44.062	48.661
Bira (1000 Lt)	694.642	690.366	893.556	1.009.295
Dokuma Sanayi Ürünleri(ton)	**1995**	**2000**	**2005**	**2010**
Pamuklu Dokuma (1000 m)	513.474	607.889	508.278	843.725
Yünlü Dokuma (1000 m)	30.498	46.545	32.794	30.830
Pamuk İpliği	387.753	527.063	472.653	711.446
Yün ipliği	53.349	31.880	41.819	41.387

Kaynak: Anonim, 1999, Anonim, 2003, Anonim, 2007 ve Anonim, 2010.

Dokuma sanayi ürünlerinde pamuklu dokuma 1995 yılında 513 milyon metre'den 2010 yılında 843 milyon metreye yükselmiştir. Yünlü dokumada bu dönem içerisinde fazla bir değişiklik olmamış ve yıllık 30 milyon metre civarında bir üretim yapılmıştır. Pamuk ipliği 15 yıllık zaman zarfında 387 milyon tondan 711 milyon tona yükselirken, yün ipliğinde ise 53 milyon ton üretimden 41 milyon ton üretime düşüş olmuştur. Buda koyun sayısındaki düşüşle bir paralellik göstermektedir.

Tarımın GSYİH'laya Olan Katkısı

1980 yılında tarım sektörünün GSMH içindeki payı %25, 1990 yılında %16, 2000 yılında %13,5, 2005 yılında 10,1 ve 2010 yılında ise %8,2 düzeyine düşmüştür. 1995 yılında tarımın GSYİH'daki payı %15, 2000 yılında %14,1, 2010 yılında %9,4'e düşmüştür. Türkiye'de tarım sektörünün GSYİH'daki payının giderek azalması, sanayi ve hizmetler sektörlerindeki gelişmenin daha fazla olması nedeniyledir.

Tablo 9. Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları (%)

Sektörler	**1995**	**2000**	**2005**	**2010**
Tarım	15,0	14,1	10,3	9,4
Sanayi	25,8	23,3	25,4	25,0
Hizmetler	59,2	62,6	64,3	65,6

Kaynak: Anonim, 1997, Anonim, 2010 ve Anonim, 2011.

Tabloda görüldüğü gibi tarımın GSYİH'daki payı giderek azalırken sanayi ve hizmetler sektörlerinin payı ise giderek artmıştır. 2010 yılı itibari ile tarımın GSYİH'daki payı %9,4 iken, sanayinin payı %25 ve hizmetler sektörünün payı %65,6'dır.

Tablo 10'da görüldüğü gibi tarımın GSYİH'daki payı nispi olarak giderek genelde azalırken toplam ve tarımsal GSYİH mebla yükseldikçe gelişme hızları giderek azalmaktadır. Türkiye'nin 1995 yılında 7.762 TL'den 2010 yılında 1.105.101 TL'ye yükselmiştir. İlk yıllarda GSYİH içerisinde tarımın payı %15'lerden %8'lere düşmüştür.

Alınteri
22 (B) – 2012
34-44
ISSN:1307-3311

Tablo 10. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (1987 Cari Fiyatlarıyla)

	Toplam GSYİH		GSYİH'da Tarımın Payı		
Yıllar	**Değer (Milyon TL)**	**Gelişme Hızı (%)**	**Değer (TL)**	**Tarımın Payı (%)**	**Gelişme Hızı (%)**
1995	7.762	100,7	1.163	15,0	103,1
1996	14.772	90,3	2.350	15,9	102,1
1997	28.836	95,2	3.926	13,6	67,1
1998	52.225	81,1	8.810	16,9	124,4
1999	77.415	48,2	11.301	14,6	28,3
2000	124.583	60,9	17.003	13,6	50,5
2001	178.412	43,2	20.389	11,4	19,9
2002	277.574	55,6	31.537	11,4	54,7
2003	359.763	29,6	41.563	11,6	31,8
2004	430.511	19,7	47.630	11,1	14,6
2005	487.202	13,2	49.069	10,1	3,0
2006	758.390	16,9	60.819	8,0	23,9
2007	843.178	11,2	62.568	7,4	2,9
2008	950.354	12,7	70.742	7,4	13,1
2009	952.559	0,2	76.998	8,1	8,8
2010	1.105.101	16,0	90.507	8,2	17,5

Kaynak : Anonim, 2007a ve Anonim, 2010.

Tarımın Dış Ticarete Olan Katkısı

Türkiye; Avrupa Birliği Ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere bir çok ülkeye fındık, kuru incir, çekirdeksiz kuru üzüm, Antep fıstığı, kuru kayısı, tütün, zeytinyağı, pamuk, baklagil, yaş meyve-sebze ihracatı yapmaktadır. Türkiye bu ürünlerin ihracatında dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır. İthal edilen tarımsal ürünlerin başında ise; buğday, mısır, pirinç, yağlı tohumlar, pamuk, canlı hayvan ve et gelmektedir (Armağan, 2008).

Gelişmekte olan bir tarım ülkesinin ihracat gelirlerinin büyük bir kısmının tarım ürünlerinden olması beklenmektedir. Bununla birlikte, işlenmemiş tarım ürünleri ihracatının toplam tarım ürünleri ihracatındaki payı giderek azalmaktadır. 1995 yılında toplam ihracatta %20,1'lik bir paya sahip olan tarım ürünleri ihracatı, 2000 yılında %13'lere, 2005 yılında %10,7'ye ve 2010 yılında %4,3'e gerilemiştir. 1995 yılında toplam ithalatta %7,2'lik bir paya sahip olan tarım ürünleri ithalatı, 2000 yılında %4,1'lere, 2005 yılında %3'lere düşerken, 2010 yılında %3,5'e yükselmiştir (Tablo 11).

Alınteri
22 (B) – 2012
34-44
ISSN:1307-3311

Tablo 11. Tarımın Dış Ticaretteki Payı (Milyon $)

Yıllar	Toplam İthalat	Tarımsal İthalat	Tarımsal İthalatın Oranı (%)	Toplam İhracat	Tarımsal İhracat	Tarımsal İhracatın Oranı (%)
1995	35.709	2.567	7,2	21.637	4.354	20,1
1996	43.627	2.924	6,7	23.224	4.651	20,0
1997	48.559	2.732	5,6	26.261	5.227	19,9
1998	45.921	2.411	5,3	26.974	4.779	17,7
1999	40.671	2.124	5,2	26.587	4.174	15,7
2000	54.503	2.218	4,1	27.775	3.619	13,0
2001	41.399	1.552	3,7	31.334	4.071	13,0
2002	51.554	2.006	3,9	36.059	3.752	10,4
2003	69.34	2.915	4,2	47.253	4.845	10,3
2004	97.54	3.238	3,3	63.167	6.009	9,5
2005	116.774	3.463	3,0	73.476	7.828	10,7
2006	139.576	2.902	2,1	85.535	3.481	4,1
2007	170.063	4.641	2,7	107.272	3.725	3,5
2008	201.964	6.392	3,2	132.027	3.937	3,0
2009	140.928	4.594	3,3	102.143	4.347	4,3
2010	185.535	6.457	3,5	113.976	4.94	4,3

Kaynak : Anonim, 2007a ve Anonim, 2010.

2.SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'de sanayinin gelişmesi ile birlikte köyden kente olan göç hareketi hızlanmıştır. Kırsal alandan kentlere olan göçle kent nüfusu %24,2'lerden %76,4'e yükselmiştir. Tarım sektörü Türkiye ekonomisine istihdam yönüyle önemli bir katkı sağlamaktadır. Ancak, bu katkı yıllar geçtikçe azalmaktadır. Nitekim 1970'li yıllarda tarım sektörünün istihdamdaki payı %67,7'den, 2000 yılında %35,2'ye ve 2010'da %24,1'e gerilemiştir Kentlere olan bu hızlı göç akışı beraberinde bazı olumsuzlukları da getirmiştir. Yeterince altyapı oluşturulmadan ve plansız bir şekilde gelişen kentleşme gecekondulaşmayı ve işsizliği beraberinde getirmiştir. Bu sorunların çözümü için planlı hareket etmek şarttır. Tarım kesiminden gelen nüfus sanayi ve hizmetler sektöründe iş aramaktadır. Ülkelerin buradaki amacı hizmetler sektöründense sanayi sektörüne özellikle tarıma dayalı sanayi kollarına bu kişileri entegre etmeye çalışmak olmalıdır. Böylece kendi alanlarına yakın işlerde daha başarılı olarak çalışacaklardır.

Türkiye'de tarım sektörünün nüfusun beslenmesindeki önemi nüfusun artmasıyla önemini iyice artırmaktadır. Türkiye'de tarım sektöründe son yıllarda önemli gelişmeler olmasına rağmen gerek bitkisel üretimde ve gerekse hayvansal üretimde istenen verimlilik düzeyine ulaşılmamıştır. Bu nedenle çiftçilerin başta sertifikalı tohum kullanımı, ilaç, aşı, gübre, bitki ve hayvan sağlığı konularında eğitilmeleri gerekmektedir. Ayrıca üreticilerin hem girdi alırken hem de ürünlerini satarken örgüt kurmaları gerekmektedir. Bilindiği üzere tarım ülkesi olan Türkiye'nin Arjantin, Uruguay gibi ülkelerden 2010 yılı itibari ile canlı hayvan ithal etmesi yadırganacak bir durumdur. Son 15 yılda Türkiye nüfusu %15 artarken hem küçükbaş hem de büyükbaş sayısı azalmıştır. Buda et üretiminde verimi çok önemli kılmış olmasına rağmen verimde de çok büyük artış olmaması kırmızı et ithalatını zorunlu hale getirmiştir. Hükümetlerin yanlış politikaları ve tarımda çalışanların şehir hayatını daha cazip görmesi nedeniyle çiftçiler üretim yapmaktansa şehirde asgari ücrette çalışmaya razı olmaktadır. Bu nedenle çiftçilerin üretim yapmaları için teşvik ve destekleme yapılması gerekmektedir.

Tarım sektörü, özelliği gereği, gelişme hızı diğer üretim kesimlerine oranla daha düşük olduğundan gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki payı yıllar itibariyle giderek azalmıştır. 1995'te

Alınteri
22 (B) – 2012
34-44
ISSN:1307-3311

cari fiyatlarla GSYİH içinde tarımın payı %15 iken, 2010 yılında bu oran %8,2'ye düşmüştür.

Tarım sektörünün ihracat ve ithalat içindeki payında son yıllarda düşüş olmuştur. İthalat içinde tarımın payının düşük olması ve GSYİH içinde tarımın payının düşük olması, bir bakıma, tarım ürünlerinde Türkiye'nin kendine yeten bir ülke olduğunu göstermekte, İhracat içinde tarımın payının düşük olması ise artık işlenmemiş tarım ürünlerini ihraç etme yerine bu ürünleri işleyip katma değerini yükselterek pazarladığımızı göstermektedir. Bitkisel ve hayvansal ürünlerde işlenmiş ürünlerin ihracattaki payını artırarak toplumun refahını artırmak gerekmektedir.

Tarıma dayalı sanayi ürünleri dikkate alındığında Türkiye'de 2010 yılında 1995 yılına göre küp şeker üretimi 1,3 milyon tondan, 2,7 milyon tona yükselmiştir. Buda gösteriyor ki 2010 yılındaki üretim 1995 yılına göre 2 kattan biraz daha fazla olmuştur. 1995 yılında un üretimi 1,4 milyon tondan 2010 yılında 4,5 milyon tona yükselmiştir. 2010 yılındaki un üretimi 1995 yılındaki üretimin yaklaşık üç katı olmuştur. Margarin üretimi çok fazla değişiklik göstermeyip yıllık ortalama 0,5-0,6 milyon ton civarında üretilmiştir. Ayçiçeği yağı 1995 yılında 0,4 milyon tondan 2000 yılında 0,3 milyon tona ve 2005 yılında 0,24 milyon tona düşerken 2010 yılında 0,9 milyon tona yükselmiştir. Zeytin yağı üretimi 1995 yılında 30 bin tondan, 2010 yılında 47,8 bin tona yükselmiştir. Rakı üretimi 1995 yılında 66,5milyon tondan 2010 yılında 48,6 milyon tona düşerken, Aynı periyot içerisinde bira üretimi 694 milyon tondan 1 milyar tona yükselmiştir. Dokuma sanayi ürünlerinde pamuklu dokuma 1995 yılında 513 milyon metre'den 2010 yılında 843 milyon metreye yükselmiştir. Yünlü dokumada bu dönem içerisinde fazla bir değişiklik olmamış ve yıllık 30 milyon metre civarında bir üretim yapılmıştır. Pamuk ipliği 15 yıllık zaman zarfında 387 milyon tondan 711 milyon tona yükselirken, yün ipliğinde ise 53 milyon ton üretimden 41 milyon ton üretime düşüş olmuştur. Buda koyun sayısındaki düşüşle bir paralellik göstermektedir. Sonuç olarak Türkiye'de son 15 yılda nüfus %20 artış gösterirken bazı ürünlerde üretim %20'den fazla artış gösterirken bazı ürünlerde ise azalma göstermiştir. İç tüketici talebi ve ihracat durumları dikkate alınarak ürünlerin toplam talebi belirlenerek üretilmesi gerekmektedir. Türkiye de 3 milyon işletme birbirinden habersiz olması ve küçük işletmeler olması gibi nedenlerle piyasaya yönelik üretim yapmamaktadırlar. İşletmelerin pazara yönelik üretim yapacak düzeye getirilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra bir çok tarımsal üründe verimi artırıcı faaliyetler yanında bu ürünleri işleyecek sanayilerin kurulması gerekmektedir. Bu şekilde katma değeri yüksek ürünlerle GSYİH'da tarımın payı azalacak sanayinin payı artacaktır.

KAYNAKLAR

Anonim, 1980.TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara.

Anonim, 1990.TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara.

Anonim, 1997.TÜİK, Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar, Ankara.

Anonim, 1999.TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara.

Anonim, 2003.TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara.

Anonim, 2007.TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara.

Anonim, 2007a.TÜİK, Tarım İstatistikleri Özeti, 1987-2006, Ankara.

Anonim, 2010.TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara.

Anonim, 2011. http://www.tüik.gov.tr.

Armağan, G., 2008. Prizma - Aydın Efeler Lisesi Kültür ve Sanat Dergisi 10 Kasım 2008 Özel Sayısı, s.49, Aydın, 2008.

Hekimoğlu, B. ve Altındeğer, M., 2006. Tarımın ve Tarımsal Göstergelerin; Ülkemizdeki ve Samsun İlimizdeki Gelişim Seyri. Samsun Valiliği Tarım İl Müdürlüğü Strateji Geliştirme Birimi.

İnan, İ.H., 1998. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, T.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, Tekirdağ.

Kıral, T.,1998. Agricultural Labor Supply in Turkey. Agricultural Structure and Employment in Turkey, SIS, Pub. No:2209.

Kıral, T. ve Akder H., 2000. Makroekonomik Göstergelerle Türkiye Tarımı, Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi (2. Cilt), ZMO Yayınları No:38, Ankara.

Kizilaslan, N., Gürler, A. Z. And Kizilaslan H., 2007. An Analytical Approach to Sustainable Development in Turkey, Sustainable Development Volume 15, Issue 4, Pages: 254-266.

Alınteri
22 (B) – 2012
34-44
ISSN:1307-3311

Pazarlıoğlu, M.V., 2007. İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. Yönetim ve Ekonomi, Cilt:14 Sayı:1.

Saçlı, Y., 2007. AB'ye Uyum Sürecinde Hayvancılık Sektörünün Dönüşüm İhtiyacı, DPT Yayınları No:2707, Ankara.